
To DPU-forskere har i et nyt forskningsprojekt afdækket, hvordan man udvikler et talent? Hvad skal der til? Og hvordan holder man som ung eliteidrætsudøver fast i sit talent, når man står på tærsklen til voksenlivet, og presset fra både sport og skole stiger?

TALENT ER NOGET, MAN SKABER SAMMEN

Øvelse gør mester. Og hvis man skal blive rigtig god til noget, kræver det 10.000 timers målrettet træning. Det viste et forsøg med violinspillere tilbage i 1993 (K. Anders Ericsson). Siden er det blevet refereret til som 10.000-timers-reglen. Men andre forskere har betvivlet reglen, idet de har fundet frem til, at selvom to personer lægger 10.000 timers målrettet træning i den samme sportsdisciplin, så er der ingen sikkerhed for, at de vil få samme succes. Caroline Wozniacki er et større talent end den tennisspiller, der har øvet sig præcis lige så meget og aldrig når en af de store Grand Slam-turneringer. Hvorfor?

Noget af forklaringen skal vi ifølge en ny DPU-rapport finde i netværket omkring sportstalerne. Forskerne bag rapporten har undersøgt den tidlige talenttilblivelse hos unge eliteidrætsudøvere i 7.-9. klasse, og her er konklusionen klar: Sportstaler når ikke til tops alene.

”Talent er noget, man skaber sammen med andre. Med træneren, holdkammeraterne og med opbakning fra forældre, søskende og lærere. Også de store sportsorganisationer f.eks. DBU eller Dansk Svømmeunion spiller en rolle. Der er et stort apparat omkring den unge, som støtter, plejer og former talentet i fællesskab. Det en af vores helt klare pointer,” siger Jesper Stilling Olesen, lektor i pædagogisk antropologi på DPU, Aarhus Universitet. Sammen med lektor i ungdomsforskning på DPU, Aarhus Universitet, Jens Christian Nielsen står han bag rapporten *’Idrætslevers tilblivelse og transitioner’* (2017).

I sportsklubberne bliver talent set som noget, man får del i, hvis man arbejder hårdt, forklarer Jens Christian Nielsen.

”De ser det som om, at de har en vis talentmasse, som de kan låne ud til de bedste. Man låner på den måde en plads på landsholdet, men man kan risikere at skulle levere den tilbage, hvis ikke man udvikler sig godt nok. Taber man sit talent, så skal der kæmpes for at komme tilbage.”

Alle vil være den bedste

De unge kæmper hårdt for at opnå gode resultater – både sportsligt og i skolen. Her peger nogle lærere såvel som elever på fordelene ved, at idrætsleverne er konkurrencemennesker, fordi det gør, at de presser hinanden og arbejder hårdere for at udvikle sig. Værdier fra eliteidrættens sfære ser altså ud til at blive en del af idrætsklassens praksis. Dog er der

»Optimeringstankegangen fra sportens verden passer godt ind i en moderne uddannelsesdiskurs med fokus på mål og kompetenceudvikling. Eleverne i idrætsklasserne er vant til at forvalte deres potentiale – og hele tiden forbedre sig (...) Derfor klarer de fleste sig også ret godt i skolen.«

Jens Christian Nielsen

også idrætslever, som påpeger, at konkurrencen mellem eleverne kan tage overhånd i klassen og skabe et for konkurrencepræget miljø. En elev udtaler lidt beklagende i et interview med forskerne: ”ALT skal være en konkurrence” (idrætslev 8. kl.), og en anden elev siger: ”Alle vil være den bedste og prøver at fremstå som den bedste” (idrætslev 9. kl.).

Det er altså ikke alle idrætslever, der ser det som ubetinget positivt, hvis elitesportens logikker kommer til at fylde for meget i idrætsklassens fællesskab.

Forskerne deler samme bekymring: Entydigt fokus på præstation og konkurrence gavner ikke de unges udvikling. Hvis konkurrencen skal være drivkraft, skal den handle om andet og mere end præstationer.

”For os at se er det i højere grad evnen til at bevare fokus og *committe* sig, der bringer de unge sportstaler til tops. Faktisk viser undersøgelsen, at for hård konkurrence – eller for meget fokus på konkurrence – forhindrer

talentudviklingen i klubberne,” siger Jens Christian Nielsen.

Selvom klassemiljøet kan være præget af konkurrence, så lægger idrætsklassen som samlet ramme om talentudvikling vægt på den langsigtede udvikling af idrætsudøverne fremfor præstationer på den korte bane.

”Idrætsklasserne giver ro til at dyrke talentet. Her er fokus på langsigtet udvikling, ikke blot præstation her og nu. Konkurrencen holdes faktisk lidt på afstand for at sikre, at de unge udvikler deres talent på forsvarlig vis,” siger Jesper Stilling Olesen og henviser til, at 75 % af idrætsleverne angiver, at de enten er meget enige eller enige i, at idrætsklassen har forbedret deres muligheder for en succesfuld idrætskarriere.

Idrætslever løfter skolen

I alt har 21 folkeskoler fordelt rundt omkring i landet etableret særlige idrætsklasser i samarbejde med Team Danmark og den pågældende kommune. Oftest er det træneren, der udpeger eleverne og gør dem opmærksomme på muligheden for at gå til optagelsesprøve. Herefter kommer de til en samtale på skolen, hvor både forældre, lærere og idrætskoordinatorer fra kommunen deltager. Og det er ikke kun de sportslige resultater, der giver dem billet til idrætsklassen.

”De unge udvælges først og fremmest ud fra deres *commitment* til sporten. Det er deres indstilling, mere end deres sportslige præstationer, der er afgørende,” siger Jens Christian Nielsen og fortsætter:

”Officielt er det kun det sportslige engagement, der tæller, men i optagessamtalerne bliver det italesat, at det kan blive svært for de elever, der har store skoleudfordringer. Det bliver gjort klart, at det kan være svært at klare et idrætsklasseforløb, hvis ikke man har et vist skolemæssigt overskud,” siger Jens Christian Nielsen.

Det er der ifølge forskerne to forklaringer på: For det første skal eleverne tidligt kunne håndtere det, forskerne kalder *dual career* – en dobbeltkarriere, der balancerer skole og sport på en sådan måde, at den unge udvikler sig forsvarligt både fagligt og sportsligt.

For det andet øjner nogle skoler en mulighed for med idrætsklasserne at kunne tiltrække en ny gruppe elever.

”Nogle steder bruger man idrætsklasserne til skoleløft. Det kan være en skole med et dårligt ry, f.eks. i et socialt belastet skoledistrikt, hvor elevernes faglige præstationer er ringe. Størstedelen af eleverne i idrætsklasserne kommer nemlig fra hjem med en middel socioøkonomisk baggrund. I de familier er

»Talent er noget, man skaber sammen med andre. Med træneren, holdkammeraterne og med opbakning fra forældre, søskende og lærere (...) Der er et stort apparat omkring den unge, som støtter, plejer og former talentet i fællesskab.«

Jesper Stilling Olesen

uddannelse vigtig. Skolen betyder noget. Og sådanne elever kan være med til at hæve skolens karaktergennemsnit og måske rette op på et dårligt ry,” siger Jesper Stilling Olesen.

Skole og idræt er et godt match

Men det er ikke kun socioøkonomien, der gør, at idrætsleverne klarer sig godt i skolen. Set fra forskernes stol er der nemlig tale om et *godt match* mellem skole og idræt. Koblingen sætter gang i en særlig læringslogik, som belønner begge lejre. Ifølge denne logik skal eleverne ikke lære det samme og heller ikke noget bestemt, men så meget som deres individuelle potentiale tillader. En evig bestræbelse på at dygtiggøre og forbedre sig og samtidig forholde sig til, om ens egen dygtiggørelse forløber godt nok.

”Optimeringstankegangen fra sportens verden passer godt ind i en moderne uddannelsesdiskurs med fokus på mål og kompetenceudvikling. Eleverne i idrætsklasserne er vant til at forvalte deres potentiale – og hele tiden forbedre sig. De har fokus rettet mod udvikling og dygtiggørelse. Derfor klarer de fleste sig også ret godt i skolen,” siger Jens Christian Nielsen og tilføjer, at skolen også præger idrætten, idet den understøtter et mere langsigtet perspektiv på idrætstalenters sportslige udvikling fremfor blot at interessere sig for, hvordan de præsterer her-og-nu.

Mistrivsel smitter

Men der er også en bagside af medaljen, når det kommer til integrationen af sport og skole. Hvis eleven ikke er i udvikling sportsligt, f.eks. på grund af en skade, influerer det nemt på trivsel i skolen, hvor motivationen så kan dale. Omvendt kan faglige vanskeligheder i skolen eller travlhed op til eksamens-tid bremse de sportslige præstationer i en periode. Det kan med andre ord gå ud over elevens *commitment*. Og netop derfor skal der hurtigt tages hånd om problemerne, for at sikre sig at de unge ikke mister gejsten.

”Når en elev har problemer, sportsligt eller fagligt, så sætter man hele apparatet – dvs. forældrene, lærerne, idrætskoordinatoren fra kommunen og træneren – ind for at fikse problemet. De udgør et væsentligt sikkerhedsnet for de unge. Det sker for at undgå, at der spredes sig en dårlig stemning i klassen. Vi har ikke oplevet, at nogen er blevet smidt ud, men det kan selvfølgelig være lidt svært at gå i en idrætsklasse, hvis man er skadet et helt år,” siger Jesper Stilling Olesen og henviser til en elev, hvor alle sejl blev sat til for at bevare hans *commitment* til sporten såvel som til skolen, selvom hans knæskade i flere måneder forhindrede ham i at træne på højt plan.

Der er i det hele taget meget opmærksomhed på elevernes ve og vel – også fra lærernes side.

”Lærerne viser interesse og spørger for eksempel, om de klarede kampen godt i weekenden. De får måske lige et klap på skulderen og et ”godt gået”. De udtrykker indlevelse, hvis en elev er skadet, og spørger f.eks., om der stadig er problemer med benet,” supplerer Jens Christian Nielsen.

Målrettede, men realistiske

Skader er det eliteidrætsudøvere og deres trænere frygter mest – en lovende fodboldkarriere kan pludselig blive bremsede af en skade. Og set i det lys kræver det ikke megen refleksion at indse, at elitesporten rummer usikkerhed. Samtidig er eleverne bevidste om, at højdepunktet i idrætskarrieren er kortvarig set ud over et helt liv.

”Det ved de unge udmærket godt. Idrætsleverne er i det hele taget meget realistiske og nøgterne i deres selvurderinger. Det er noget, de har med sig fra sportens verden, hvor de hele tiden bliver målt og vejret. De ved, der skal arbejdes hårdt for at nå til tops. Det er med til at forme nogle unge mennesker, der er målrettede og fremsynede. Men de er også realistiske og nøgterne, når

de vurderer sig selv – både i skolen og som eliteidrætsudøvere i fremtiden. De kender deres muligheder og begrænsninger,” siger Jens Christian Nielsen.

Og det smitter af på den nøgternhed, de udviser over for hinanden i skolen, fortæller han.

”Vi interviewede en fodboldspiller, Joakim, som ikke gjorde så meget ved skolen. Han fik så et 2-tal. Og brokkede sig lidt. Det interessante var dialogen i klassen efterfølgende. Her overhørte vi eleverne sige til Joakim: ”Du kan da ikke forvente en højere karakter, når du ikke har investeret mere tid i faget.” Et udbytte kræver engagement. Det ved de her elever. Og de har en udpræget retfærdigheds-sans. Man bliver bedømt på det, man kan, og ikke på alt muligt andet uigennemskueligt. Og kan man få dem til at tage den indstilling med ind i skolen, så er det en fordel for skolen. For så kan man jo bedre lige tage sig sammen og give den en ekstra skalle.”

Og idrætsleverne klarer sig generelt godt i skolen, til trods for de mange timer de

COLOURBOX

OM PROJEKTET

IDRÆTSELEVERS TILBLIVELSE OG TRANSITIONER – IDRÆTSKLASSER SOM NY STANDARD FOR TIDLIG TALENTUDVIKLING I DANMARK.

Forskerne har fulgt eleverne over tre år. De har foretaget to surveys blandt 1.170 idræts elever og tilkøbt registerdata fra Danmarks Statistik om elevernes socioøkonomiske baggrund.

Surveyundersøgelserne er gennemført i perioden fra 1. maj til 30. juni 2013 og 1. maj til 31. august 2015 med udgangspunkt i to spørgeskemaer. Undersøgelsen viser således udviklingen over tid i de unges sportslige ambitioner samt deres balancering mellem sport og skole - dual career. Derudover er der foretaget casestudier på fire skoler med samtlige idræts elever i 8. klasse to gange, dvs. mens de gik i 8. og 9. kl. Hovedparten af eleverne er interviewet tre gange i løbet af de to år.

Undersøgelsen peger på, at det er evnen til at bevare fokus og committe sig, der bringer de unge sportstalenter til tops. Faktisk kan for hård konkurrence forhindre talentudviklingen i klubberne.

bruger på elitesporten – faktisk klarer de sig en anelse bedre end landsgennemsnittet, når forskerne korrigerer for socioøkonomiske faktorer. De tegner et billede af nogle unge mennesker, der er gode til at planlægge deres liv, og som er vant til at skulle strukturere deres tilværelse for at præstere godt sportsligt – lige fra måltider til træning – og ikke mindst for at få sport og skole til at hænge sammen.

Dobbeltpres

På dette tidspunkt i de unges liv, i overgangen fra folkeskole til ungdomsuddannelse, bliver der stillet højere krav fra skolen, og samtidig møder idræts eleverne stigende krav fra sporten. Det kræver derfor en vis robusthed at stå distancen på begge baner.

”Hvor opgaven i første fase af idrætsklasseforløbet – da eleverne gik på 7. og 8. klassetrin – var at føre to adskilte sfærer, skole og idræt, sammen til et hele, så er opgaven i anden fase af forløbet – fra slutningen af 8. klasse og frem – at tydeliggøre, hvordan dob-

beltudvikling fortsat kan lade sig gøre, når uddannelsespreset vokser,” forklarer Jesper Stilling Olesen.

Når idræts eleverne i 9. klasse skal lægge planer for fremtiden, har de et ekstra element at tænke på, som gør beslutningen mere kompliceret end for den almindelige udskolings elev, hvor valget for de fleste står mellem gymnasiet og en erhvervsuddannelse. Idræts elever skal i denne periode også afgøre, om de skal forfølge elitesporten, eller om de skal trække sig. Her står deres *commitment* til sporten den ultimative prøve. Forskerne har derfor spurgt ind til idræts elevernes fremtidsplaner, efter de har taget en ungdomsuddannelse.

”De unge begynder nu at orientere sig mod deres fremtidige voksenliv og gøre sig overvejelser om, hvordan de bedst skaber en sikker fremtid. De anser uddannelse for at være det sikre valg. Især pigerne prioriterer uddannelsesvejen, da deres muligheder for at kunne leve af en fuldtidskarriere inden for

elitesporten ofte er ringere end drengenes,” fortæller Jesper Stilling Olesen og henviser til, at mere end ti gange så mange drenge som piger angiver, at de ønsker en fuldtidskarriere som professionel idrætsudøver efter deres ungdomsuddannelse – 26 % mod kun 2 % af pigerne.

De fleste – både piger og drenge – har på dette tidspunkt nedjusteret drømmene om at blive verdensmester inden for deres sport for i stedet at prioritere uddannelse. Og det er bemærkelsesværdigt, at der er sket et skred siden første survey fra 2013, hvor eleverne gik i 7. klasse og lige var begyndt i idrætsklassen. Selv blandt dem, der to år tidligere angav, at det var sporten, de ville satse på, har 33 % nu sadlet om og vægter uddannelse højest i de efterfølgende fem år (jf. tabel 2).

Især pigerne vælger uddannelse frem for elitesport, når de bliver spurgt om, hvorvidt deres fremtidsplaner indebærer et liv med uddannelse eller elitesport eller begge dele. Kun 5 % af pigerne finder det nu vigtigst at

TABEL 1: Valg af ungdomsuddannelse efter grundskolen – opdelt på socioøkonomi, køn og idrætsgren.

TALLENE ER ANGIVET I PROCENT						
	STX	HF	HHX	HTX	EUD	(1)
Alle	48	5	33	3	8	4
Lav soc-øko	36	7	34	1	15	6
Ml. soc-øko	43	5	37	3	9	3
Høj soc-øko	62	3	23	5	4	3
Dreng	37	5	39	4	11	4
Piger	67	3	22	3	2	2
Fodbold	37	6	48	1	8	1
Håndbold	59	2	34	2	3	1
Svømning	52	7	15	19	2	1
Ishockey	7	8	27	5	30	23
Badminton	58	7	29	0	1	4
Basketball	80	6	4	6	2	2

(1) Andet: STU, EGU, Produktions-skole, Arbejde etc.

TABEL 2: Hvad vil du vægte højest i de kommende fem år?

BEVÆGELSER OVER TO ÅR ANGIVET I PROCENT			
Besvarelse i 2013	→	Besvarelse i 2015	
At klare mig godt sportsligt	35 →	At klare mig godt sportsligt	30
		At klare mig godt uddannelsesmæssigt	33
		Jeg vægter begge lige højt	37
At klare mig godt uddannelsesmæssigt	28 →	At klare mig godt sportsligt	3
		At klare mig godt uddannelsesmæssigt	80
		Jeg vægter begge lige højt	17
Jeg vægter begge lige højt	38 →	At klare mig godt sportsligt	10
		At klare mig godt uddannelsesmæssigt	51
		Jeg vægter begge lige højt	40

TABEL 3: Hvad vil du gerne lave, efter du har taget en ungdomsuddannelse?

TALLENE ER ANGIVET I PROCENT			
2015	Alle	Dreng	Piger
Tage en uddannelse og kombinere den med eliteidræt	23	21	27
Tage en uddannelse uden at kombinere den med eliteidræt	29	20	41
Have et arbejde og kombinere det med eliteidræt	7	8	6
Have et arbejde uden at kombinere det med eliteidræt	5	5	5
Være professionel idrætsudøver på fuld tid	16	26	2
Jeg ved det ikke endnu	20	21	19

klare sig godt sportsligt i de efterfølgende fem år, mens 66 % prioriterer uddannelse.

”Der ligger helt klart en opdeling på køn. Drengene prioriterer generelt eliteidrætten og dens talentudvikling – uanset om det er i kombination med uddannelse eller ej. Pigerne ved godt, at de ikke har de store muligheder for at kunne komme til at leve af deres sport. Det er kun inden for håndbold, eliten kan leve af deres sport. Og her kommer kun få til tops. Derfor fravælger de tidligere end drengene at gå videre inden for eliteidræt,” siger Jens Christian Nielsen og påpeger, at der ligger en væsentlig opgave for Team Danmark i at gøre elitesport som del af en *dual career* mere attraktiv for piger.

Flest vælger gymnasiet

Pigerne vælger i stedet den gymnasiale vej og primært det almene gymnasium STX (67 %). Drengene vælger også primært gymnasiet, og her fordeler de sig nogenlunde ligeligt på STX og HHX (hhv. 37 % og 39 %). I alt vælger 89 % af idrætsleverne en gymnasial ungdomsuddannelse (jf. tabel 1).

En forklaring er, at gymnasierne tilbyder de bedste rammer for at fortsætte en *dual career*. Nogle gymnasier har sågar lavet aftaler med sportsklubberne, der giver idrætstalerne et ekstra år eller tillader dem at have mere fravær.

En anden forklaring på, at så mange vælger gymnasiet, har ifølge forskerne rod i elevernes socioøkonomi. Og her spiller forældrene en væsentlig rolle i forhold til de unges fremtidsplaner. Der er overvægt af middelklassebørn, og for dem er uddannelse vigtigere end eliteidræt. De anser uddannelse for at være nøglen til en sikker fremtid.

Resultaterne fra undersøgelsen peger i det hele taget på en interessant sammenhæng mellem sport og valg af ungdomsuddannelse. F.eks. vælger 80 % af basketballspillerne STX, mens kun 7 % af ishockeyspillerne går den vej. Af dem vælger 30 % til gengæld en erhvervsuddannelse (jf. tabel 1).

”Visse sportsgrene appellerer til unge med høj socioøkonomi – f.eks. basketball – mens ishockeyspillerne primært kommer fra hjem med lav socioøkonomi, hvor uddannelse er i lavere kurs. Der er således også mange ishockeyspillere, som angiver, at de vil prioritere at klare sig godt sportsligt fremfor uddannelsesmæssigt over de næste fem år,” siger Jens Christian Nielsen og henviser til, at det tal, 40 %, er væsentligt højere end for de øvrige sportsgrene. Til sammenligning er det kun 6 % af håndboldspillerne, der vil prioritere sporten alene.

Spild af talent?

De 10.000 timers træning er altså noget bedre investeret for Mikkel, der stiler mod en professionel fodboldkarriere, end for håndboldspilleren Maja, der ender med at fravælge eliteidrætten for i stedet at vælge uddannelsesvejen og en karriere uden for sportens verden. Har idrætsklasseforløbet så været spildte år for Maja? Og for Team Danmark, der har investeret i hendes skoleforløb? Svaret er ja, hvis man kun tænker i guld til Danmark, men idrættens organisationer har også en bredere målsætning om, at alle idrætsudøvere lægger grunden til et liv med idræt enten i bredden eller med en anden funktion i eliteidræt, f.eks. som træner. Samtidig fungerer modellen som selektionsredskab, der kan lokalisere dem, der har professionelt potentiale, forklarer Jesper Stilling Olesen:

”Team Danmark er interesseret i at have så stor en talentmasse som muligt at vælge ud fra. De arbejder ud fra en tragtmødel, hvor talentmassen år efter år snævres ind. Det giver dem en større vished for, at de, der kommer hele vejen igennem, har det *commitment*, der skal til for at stå distancen som professionel eliteidrætsudøver.” ■

JESPER STILLING OLESEN er lektor i pædagogisk antropologi på DPU, Aarhus Universitet. Han har de seneste fem år primært forsket i talentudvikling i uddannelsessystemet. Han har publiceret bøger om børns mediebrug, børn som forbrugere, lærerplaner i dagtilbud og artikler til tidsskrifter om talentbegrebet i almindelighed og idrætstaler og idrætsklasser i særdeleshed. Han underviser på DPU's kandidatuddannelse i pædagogisk antropologi.

JENS CHRISTIAN NIELSEN er lektor i ungdomsforskning på DPU, Aarhus Universitet. Han forsker i unge, ungdom og ungdomslivet med fokus på unges transitions- og tilblivelsesprocesser og på unges engagement, fællesskaber og trivsel. Han er initiativtager til KULT - Konsortiet for forskning i ungdomsliv, læreprocesser og transition på DPU, Aarhus Universitet. Han underviser på kandidatuddannelserne i pædagogisk psykologi og pædagogisk antropologi.